

Jälkiä ja askelmerkkejä: Rauhantutkimuksen lupaus tulevaisuudelle

Suomen rauhantutkimusyhdistyksen (SRTY) julkaiseman *Kosmopolis*-lehden taival käynnistyi vahamonisteisena *Rauhaan tutkien* -tiedotteena Tampereella vuonna 1971. Muutamien painoteknisten uudistusten siivittämänä (vihreän offset-asun kautta siirryttiin valkokantiseen painettun lehteen) ja ennen kaikkea sisällöllisen kehityksen kautta lehti jatkoi suomalaistutkijoiden tulosten julkaisemista nimellä *Rauhantutkimus* vuonna 1985. Seuraavaa ulkoasu- ja nimenmuutosta ei tarvinnut odottaa täyttä vuosikymmentäkään, sillä vuonna 1993 lehti sai nykyisen *Kosmopolis*-nimensä ja alaotsakkeensa rauhan-, konfliktin ja maailmanpolitiikan aikakauslehti. Nyt 51. vuosikerran viimeisen numeron valmistuessa olemme vaihteeksi taas uuden reunalla. Lehden nimi ei tällä kertaa muutu, mutta uusia jakelumuotoja ilmestyy paperilehden rinnalle. Ensin kuitenkin katse muodosta sisältöön.

Kutsuimme avoimella kirjoittajakutsulla tähän viisikymmenvuotisjuhlanumeroon tekstejä, jotka auttaisivat kartoittamaan Suomessa tehtyä ja tehtävää rauhantutkimusta ja rauhantytöitä mahdollisimman laaja-alaisesti. Halusimme huomioida erityisesti rauhantutkimuksen eri sukupolvia sekä toiminnan muotoja tutkimustyöstä rauhanjärjestökentälle. Tarkoituksenamme oli tuoda esiin rauhantytön ja -tutkimuksen moniäänisyyttä ajoittaisia hankalia kysymyksiä tai soraääniäkään peittelemättä. Rauhantutkimus voi elää ja kehittyä vain avoimen ja itsekriittisen tarkastelun tuloksena. Puolen vuosisadan merkkipaalun myötä on taas aika pyyhkiä pölyt, ravistella matot ja siivota työpöytä. Nyt on mahdollista tehdä uusia löytöjä ja palauttaa mieleen matkan varrella unohdetut oivallukset.

Teemanumeron idea ja ajoitus perustuvat tietysti juhluvoiteen, mutta se ei ole ainoa syy eikä tärkein motivaattori. Viidessäkymmenessä vuodessa on ehditty tehdä paljon muistelemisen arvoista, mutta paljosta on myös luovuttu ja paljon on vielä saavuttamatta. Olemme itsekkin saaneet kuulla – rauhantutkimusyhdistyksen aktiiveina ja Tampereen rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksessa työskennelleinä taprilaisina – ”TAPRI:n vanhoista hyvistä ajoista” ja rauhantutkimuksen kultakausista, mutta korviimme on kantautunut myös pettyneitä kommentteja siitä, kuinka rauhantutkimuksen alkuperäinen lupaus on petetty.

Näin on käynyt, kun tutkimusta on johdettu – tai johtamisen puutteessa se on ajautunut – väärille urille joko liian muodikkaisiin keskusteluihin tai marginaalisiin yksinpuheluihin. Toisille rauhantutkimus on kautta sen historian merkinnyt kriittistä tieteenalaa, eräänlaista piikkiä lihassa. Tämä on johtunut rauhantutkimuksen normatiivisesta pyrkimyksestä vaikuttaa tutkimuksen keinoin rauhanomaisemman maailman rakentumiseen esimerkiksi aseistariisunnan ja demilitarisoinnin kautta. Ärtymystä on saattanut aiheuttaa sekin, että rauhantutkimuksella ja rauhantutkijoilla on ollut monikanavaisia yhteyksiä yhteiskuntaan Suomessa ja sen rajojen ulkopuolella. Myöhemmin joukkoon liittyneille tai ehkä kuvioihin sattumalta ajautuneille alan historia ja kasvukertomus on puolestaan usein jäänyt kaukaiseksi eikä rauhantutkimuksen instituutioilla ole kenties ollut enää rauhantutkijuuteen identifioivaa merkitystä. Esimerkiksi yliopisto-opiskelijat tutustuvat rauhantutkimukseen usein tavoitteenaan tutkinto ja asiantuntijapositio kansainvälisissä rauhanrakentamis- ja rauhanvälitystehtävissä.

Päästäksemme jyvälle näistä kertomuksellisista jäsennyksistä ja tehdäksemme näitä myös lukijakunnalle näkyväksi kutsuimme rauhantutkimuksessa eri tavoin ja erilaisissa tutkija- ja opettaja-asemissa vuosien varrella toimineita ja edelleen toimivia pohtimaan kanssamme tieteenalan kehitystä. Tämän vuoropuhelun tuloksena toimittamamme moniääninen kirjoitus kysyy otsikossaan jokseenkin provosoivasti ”minne menit, rauhantutkimus” samalla, kun esittämiemme kysymysten kautta se virittelee pohtimaan, minne tutkimusta olisi tarpeen ohjata tulevaisuudessa. Osa keskustelijoista ajoittaa tieteenalan kukoistuksen menneeseen, ja moni muistuttaa tämänhetkisillä tutkimusagendoilla vähemmälle huomiolle jääneistä aiheista, kuten asevarustelua ja aseiden riisuntaa käsittelevien tutkimusten puutteesta. Huoli on historiallisen ajankohtainen: rauhantutkimuksen institutionalisoinnin juuret Suomessa ajoittuvat 1960-luvun kylmän sodan aikakaudelle, jolle nyt edessämme avautuva kriisien kausi ei juuri pelon- ja vihanlietsonnassa häviä. Suurin osa keskustelijoista kuitenkin suhtautuu luottavaisesti rauhantutkijoiden sinnikkyyteen tarttua näihin tärkeisiin ja viheliäisiin ongelmiin.

Kuluneena syksynä on taas keskusteltu paluusta kylmän sodan aikaan, mikä osaltaan johdattelee pohtimaan sitä, miten rauhantutkimusta asemoidaan nykyisessä kansainvälispoliittisessa tilanteessa. Parhaiten asemointia edistäisivät rauhantutkijat itse, mutta monesti rauhantutkijuus jää esimerkiksi tiedotusvälineiden tutkijaesittelyissä korkeintaan toissijaiseksi määrittäjäksi. Vaikka tutkimus selvästi käsittelee rauhan edellytyksiä ja esteitä, tutkimuksen kiintopisteet löydetään mieluummin vaikkapa ulko- ja turvallisuuspoliittisesta keskustelusta, sosiologisista yhteisötutkimuksista tai kansainvälisen politiikan teorioista. Harmillisen harvassa ovat *Kosmopolis*-lehdessäkin 2000-luvulla julkaistut artikkelit, joissa selväsanaisesti asemoidaan tutkimusta rauhantutkimukseen. Yksittäisiä kirjoittajia tai toimittajia tästä kehityksestä ei kannata syyllistää vaan perimmäinen syy lienee rauhantutkimusyhteisön heikkenemisessä. Kuten Unto Vesa rauhantutkimuksen kansainvälistä järjestöyhteistyötä käsittelevässä tekstissään toteaa, alan yhteisön muodostumista ja yhteyksien ylläpitämistä vaikeuttaa muun muassa se, että rauhantutkimuksen konferenssit näyttävät menettäneen sen vetovoimaisuutensa, joka niillä vielä alan alkuvuosikymmeninä suomalaisten nuorten tutkijoiden keskuudessa oli.

Toisaalta yhteisön ylläpitämisestä vastuussa ovat aina lopulta yksilöt. Rauhantutkijoiden olisikin aika nostaa rauhan- ja konfliktintutkimuksen näkökulmia esiin etsiessään vastauksia nyky-yhteiskuntien polttaviin kysymyksiin. Samalla tällainen kriittinen pohdinta antaisi mahdollisuuden arvioida, millä tavalla kysymyksenasettelut muuttuvat, kun niistä muotoiltaan avoimesti rauhanpoliittisia kysymyksiä. Halusimmekin myös pohtia tutkimuksen, rauhantutkimuksen ja päätöksenteon erilaisia keskinäiskytköksiä sekä tuoda esiin tapoja, joilla rauhantutkimus ja rauhantutkimus punoutuvat tiiviisti yhteiskuntaan. Karim Maïchen kokoama ja tämän numeron päättävä rauhanliikkeiden toimijoiden tekstimuotoinen haastattelu tekee osaltaan näkyväksi muun muassa sitä, millaista tutkimusta rauhanliikkeissä kaivataan, jotta rauhanjärjestöt voisivat hyödyntää tutkimustietoa paremmin työssään. Rauhanjärjestöt ovat myös avoimina kehittelemässä toiminnalleen tarpeellisia tutkimusaiheita ja tutkimuskysymyksiä yhdessä esimerkiksi opinnäytetöitä suunnittelevien opiskelijoiden kanssa. Tällainen yhteistyö

voisi osaltaan vahvistaa kytköksiä tutkimustyön ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden välillä jo opintojen varhaisessa vaiheessa.

Joulukuussa 2021 Suomi päätti historiansa suurimmasta asekaupasta, jonka arvo on kuudesosa koko seuraavan vuoden valtionbudjetista. Hankkeen elinkaarikustannuksista ei vielä tässä vaiheessa ole tietoa. Tällaisia kauppoja ei tehtäisi, mikäli oletettaisiin maailman olevan jatkossa rauhanomainen tai jos Suomen ajateltaisiin olevan suojassa mahdolliselta sodankäynniltä. Rauhantutkijoiden osallistuminen tästä kaupasta käytyyn julkiseen keskusteluun on kuitenkin ollut lähes olematonta.

Euroopan unionin itärajalta käydyt kamppailut ovat osaltaan ilmentämässä tulehtunutta tilannetta. Poliittisessa retoriikassa ja käytännön toimissa hybridisodankäynnin vastaiset toimet asettuvat vastakkain rajalle saapuneiden ihmisten välittömän hädän kanssa. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kuten Geneven pakolaissopimuksen kyseenalaistaminen ei alkanut vuonna 2021 vaan on ollut toistuvasti esillä Euroopassa erityisesti vuoden 2015 pakolaiskriisiksi kutsutusta ajankohdasta lähtien. Turvapaikanhakijoiden pääsyä EU:n alueelle on hankaloitettu erilaisten järjestelyjen myötä. Näistä näkyvin on ollut EU:n ja Turkin välinen lausuma maaliskuulta 2016, kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen häpeälliseksi kaupaksi (engl. *shameful deal*) kutsuma miljardien eurojen arvoinen diili, joka velvoittaa Turkin pitämään EU:n vastaisen rajansa suljettuna ja jolla on ollut kerrannaisvaikutuksia paitsi Turkin muilla rajoilla, myös lainsäädännöllisiä seurauksia erityisesti Kreikassa.

Paniikinomainen suhtautuminen rajojen vahvistamiseen ja muualta tulevien ulossulkeminen on vallannut diskursiivista ja toiminnallista kenttää yksittäisissä EU-maissa ja maiden keskinäisissä suhteissa erityisesti kansallismielisen oikeistopopulismin nousun myötä. Siitä on tullut normalisoitu lähestymistapa liikkuvuuskytymyksiin. Kuten keväällä 2020 nähtiin Turkin ja Kreikan rajalla ja kesän sekä syksyn 2021 kuluessa Valko-Venäjän EU:n vastaisilla rajoilla, ihmisten liikkuvuus tarjoaa helpon keinon saada yhteisö ainakin poliittiseen hätätilaan. Nämä medianäkyvyyttä saavat ilmentyvät ja niiden jäsentäminen hybridisodankäyntinä jättävät varjoonsa ne monenlaiset tavat, joilla hiljaisempi sodankäynti liikkuvia ihmisiä vastaan on arkipäiväistynyt monilla muilla rajaseuduilla, mutta joiden toteuttamisesta olemme yhtä lailla kollektiivisesti vastuussa.

Kuten toimittamassamme vanhemman sukupolven rauhantutkijoiden puheenvuorossa nostetaan esiin, jokainen tutkijasukupolvi joutuu vastaamaan oman aikansa haasteisiin. Ei olekaan ihme, että liikkuvuus ylijäisenä ilmiönä on noussut vahvasti esiin myös rauhantutkimuksessa. Prosessiin kuuluu myös tutkimukseen liittyvien verkostojen ja järjestöjen rakentaminen, kuten Tiina Vahtisen ja Marianne Laxénin feministisymposiumissa sekä Unto Vesin keskustelupuheenvuorossa tuodaan esiin. Myös Raimo Väyrynen kuvaa kirjoituksessaan erilaisten tutkimushankkeiden syntyä ulkoministeriössä 1960-luvulta eteenpäin. Suunta tuntuu olevan sellainen, jossa politiikantekijät eivät aktiivisesti kuuntele rauhantutkijoiden näkemyksiä yhtä paljon kuin aikaisemmin. Toisaalta institutionaalisen valtiotason vaikuttaminen ei rauhantutkimuksenkaan osalta enää painotu yksinomaan ulkoministeriöön, vaan yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi sosiaali-, sisä- ja oikeusministeriöiden kanssa. Karim Maichen, Sanna Kopran ja Mikko Räcköläisen kotimaisille puolueille ja rauhanjärjestöille

tekemän haastattelututkimuksen tulokset osoittavat kuitenkin, kuinka rauhanvälityksen termistö on pitkälti korvannut ”perinteisemmän” rauhantutkimuksen eikä esimerkiksi arkisen rauhan käsitteellistämiseen pyrkivät nykykeskustelut ole kovinkaan tuttuja tutkijayhteisöjen ulkopuolella. Suomen profiloituminen rauhanrakennuksen suurvaltana antaa kuitenkin tilaa eri toimijoille vahvistaa asemaansa. Sitä paitsi, onko Suomen profiloituminen rauhanrakennuksen suurvaltana käytännössä edes mahdollista, jos rauhantutkimuksen ja rauhanrakentamisen edellytyksiä heikennetään?

Samalla kun jokainen aika luo oman tutkimusproblematiikkansa, oman toiminnan ja tutkimuksen kriittisen reflektoinnin tulee olla keskeinen osa yhteiskuntatutkimusta, ja sen on oltava myös rauhan- ja konfliktitutkimuksen ytimessä. Yhteiskunnan kannalta elintärkeisiin kysymyksiin keskittyvä rauhantutkimus ei kuitenkaan voi olla vain oman navan tarkastelua, vaan sen on kurottauduttava ulos tutkijankammioista ja oltava olennainen osa yhteiskunnallista keskustelua. Globaali vastuullisuus ja monenlaiset kytkökset erilaisten toiminnan muotojen välillä ohjaavat etsimään yhteistyön muotoja luovasti ja pyrkien tavoittamaan myös hiljaiset ja vaiennetut näkökulmat. Rauhantutkijoiden tulee pystyä esittämään rohkeammin tutkimustuloksiaan ja asiantuntemustaan. Rauhantutkimus voi ja normatiivisen perinteensä kautta sen tuleekin antaa näkyvyyttä niille, jotka nyt hiljennetään tai jätetään muutoin syrjään.

Maailma tarvitsee entistäkin enemmän kestävän rauhan edellytysten ja rakenteellisen väkivallan muotojen tutkimusta ja eri tavoin paikantuneita toimijoita, jotka näitä edellytyksiä luovat ja kannattelevat. On etsittävä uudenlaisia tapoja tehdä yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa. Rasmus Bellmer ja Frank Möller esittävät artikkelissaan, kuinka visuaalista rauhantutkimusta voisi hyödyntää rauhanvälityksessä ja -neuvotteluissa korvaamaan tai ainakin täydentämään sanoihin ja kieleen perustuvaa konfliktin jäsenystä. Yhteistyön syventäminen erilaisten rauhanjärjestöjen kanssa niin opetuksessa kuin tutkimusteemojen ja -asetelmien kehittämisessä voivat avata uusia, tällä hetkellä ehkä vielä tuntemattomia ja jäsentymättömiä mahdollisuuksia rauhantutkimukselle. Toisaalta on tärkeä pitää kiinni myös perinteisemmistä aiheista ja peruskysymyksistä koskien sotaa ja rauhaa. Niitä voidaan lähestyä uudenlaisista näkökulmista, kuten Noora Kotilainen ja Susanna Hast tekevät artikkelissaan kriittisen militarismitutkimuksen viitekehyksessä: miksi sota ja sotilaallinen valta ovat niin keskeisessä roolissa maailmassa, jossa elämme? Entä kuinka militarismin käsitettä tulisi lähestyä, jotta ymmärtäisimme paremmin sotilaallisten arvojen vaalimista yhteiskunnassa?

Teemanumeron molemmat artikkelit kysyvät ja ehdottavat ennemmin kuin antavat valmiita vastauksia: ne ovat siis askelmerkkejä, joiden osuvuutta voidaan arvioida vasta tulevien tutkimusten ja analyysien avulla. Uskallamme kuitenkin teemanumeron toimittajina väittää, että ilman kysymyksiä ei ole vastauksia eikä ilman suuntaa ole päämäärää. Ja kuka muu muka elleivät rauhantutkijat itse muotoile kysymyksiään rauhantutkimuksen termein ja käsittein?

Suomen rauhantutkimusyhdistyksen lehtiperheen 50-vuotinen taival on pitänyt sisällään monenlaisia muutoksia. Lehden markkinoinnissa pitkään käytetty slogan lehdestä ”näyteikkunana alan tuoreimpaan tutkimukseen” on tässä mielessä kuvaava. Alkuvuosien lyhyet tutkimustiedotteet ja kansainvälisten tutkimusten tiivistelmien kääntäminen suomeksi houkutti yleisöä, joka yleisen rauhanaatteen voimistuessa oli luontevasti kiinnostunut tutkimuksen uu-

sista (muoti)virtauksista. Kotimaisen tutkimustoiminnan kasvaessa näytteille voitiin nostaa suhteellisen näkyvän rauhan- ja konfliktitutkijajoukon itsenäisiä tutkimustuloksia. Saattoipa toisinaan näyteikkunaa verrata tavaratalon jouluikkunaan, jonka asetelmaa ja paljastamista odotettiin innolla. Välillä taas suomenkielisen rauhantutkimuksen näyteikkunaa on saanut etsiä sivukatujen kivijaloista, sillä kansainvälistymispaineet ovat vähentäneet tutkijoiden kiinnostusta ylipäänsä julkaista kotimaisissa julkaisuissa. Tällaisessa markkinatilanteessa lehdet ovat pyrkineet ylläpitämään vetovoimaansa ja asemaansa julkaisufoorumin luokittelussa ottamalla käyttöön vertaisarviointitunnuksen ja siirtymällä asteittain tai kertaloikalla julkaisemisen digiaikaan, eli avoimeen verkkojulkaisemiseen (engl. *open access*, OA).

Kosmopolis-lehden kohdalla siirtymä OA-julkaisuun aloitetaan ensi vuonna, kun lehden 52. vuosikerran tekstit julkaistaan painetun lehden lisäksi myös Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan ylläpitämällä journal.fi-alustalla. Muutoksen taustalla on osin raadollisesti nykylvirtauksissa mukana pysyminen: lehti tarvitsee kirjoittajia ja lukijoita, ja molempia on luontevinta lähestyä siellä, missä he normaalistikin ovat. OA-julkaisemisella on tietysti myös etunsa, kun tutkijoiden kirjoitukset ovat helposti saatavilla ja jaettavissa. Paperisesta lehdestäkään ei olla kiireellä luopumassa. Ensi vuonna lehti toimitetaan tilaajille ja yhdistyksen jäsenille aiempien vuosien tapaan. Tuleva vuosi – etenkin taloudellisten toimintaedellytysten kehitys – näyttää osaltaan, miten nyt tehty ratkaisu toimii.

Kirjoittajien ja lukijoiden lisäksi lehti tarvitsee toimituksen. Vaikka nyt nelosnumeron ilmestyttyä lehden päätoimittajahaku vuodelle 2022 onkin juuri umpeutunut, voivat lehden toimittamisesta kiinnostuneet olla edelleen yhteydessä yhdistyksen toimihenkilöihin.

Tampereella 20.12.2021

Karim Maïche, Anitta Kynsilehto & Samu Pehkonen